

I. KAPITOLA

VAŽ SI ŘEMESLA!

KUTNÁ HORA – DŮSTOJNOSTÍ PRVNÍ MĚSTO PO PRAZE

Kutná Hora jako dárek? Kdepak! – Co prozradil terén – Nejdokonalejší báňský řád Evropy – Zmrzlíci a šmitny – Jak pětadvacet kutnohorských havířů dobylo Krétu – Co ještě stojí za zmínku

Kutná Hora jako dárek? Kdepak!

U zdejších nalezišť stříbra vznikaly nejprve hornické osady, které nejpozději roku 1318 nahradilo město (viz mapa), jež vyrostlo překotně rychle.

Kvůli tomu nebyl zpočátku ani čas dohlížet na to, aby ulice měly šachovnicové uspořádání, takže jádro tvořila spleť křivolakých uliček a místo obvyklého centrálního náměstí vznikla celá soustava tržišť. Původní, roku 1304 postavené dřevěné hradby, byly nahrazeny prvními městskými kamennými hradbami, ale protože ohrazovaly nedostatečně velké území, obklopily je nové kamenné hradby, vymezující mnohem větší městské území, srovnatelné tehdy snad jen s územím Starého Města pražského, rozloženého na 1,29 km².

O vzniku první části názvu* tohoto města existují dvě legendy. Podle údajné Libušiny věštby je odvozena **od kutání horníků**, zatímco podle ji-

Miniatura z Kutnohorské bible, na níž horníci v perkytlích drží kutnohorský městský znak z 15. století. Kutnohorští měšťané si na něj bez souhlasu panovníka přidali kalich

ného zdroje **souvisí s kutnou** – dlouhým svrchním mnišským oděvem, jímž mnich Antonín z kláštera v Sedlci (viz mapa) zakryl tři stříbrné pruty, které v místě budoucího města nalezl. Co se týče druhé části názvu, ta původně zněla „Hory“ (říkalo se tedy Kutné Hory), neboť stříbro se kutalo pod trojitou horou zv. Kuklík, Kaňk a Turkaňk. Latinské pojmenování osad Mons Cuthna se používalo od roku 1289 a dnešní název Kutná Hora byl in od 15. století.

* Kterýsi český vlastenec prý dumal nad jménem „otce“ knihtisku Johanna Gensfleische (překládaného jako „husí maso“) řečeného Gutenberg (1397/1400–1468) a dešifroval je jako „Kuten Berg“ neboli „Kutná Hora“. Jeho nápad se však neujal.

Díky kutnohorskému stříbru byl Václav II. (1278–1305) jedním z nejbohatších evropských panovníků, což samozřejmě budilo závist. Najevo ji dal nenasytný Albrecht I. Habsburský*, římský král** a rakouský i štyrský vévoda, jenž prý českého krále požádal, aby mu udělal radost a Kutnou Horu mu daroval.

* Když **Albrecht I. Habsburský** (1255–1308) v listopadu roku 1295 vážně onemocněl a lékaři došli k závěru, že mu byl podán jed, rozhodli se pro drastickou, ale tehdy běžnou léčbu: pověsili ho za nohy, protože věřili, že tím zabrání šíření otravy v organismu a zajistí, že jedy z jeho těla vyjdou. Albrecht sice přežil, ale kvůli této metodě oslepl na jedno oko. Důvodem byl fakt, že po zavěšení vedl zvýšený tlak v žilním systému hlavy a samozřejmě i oka k odchlípení sítnice (subarachnoidálnímu krvácení) a tím k nevratné ztrátě světločivných buněk (tyčinek a čípků). Oko, které takto osleplo, mělo (zřejmě kvůli aterosklerotickým změnám) chatrnější cévy.

** **Titul římského krále** (či římského císaře) souvisel s jednou **neobvyklou říší**. Nejprve se od roku 800 jmenovala Imperium Romanum, což byl název užívaný za jejího prvního císaře Karla Velikého (viz Kapitola VI. – Karel

I. Veliký), jenž obnovil v západní Evropě císařství, které známe z Říma. Roku 962 ji východofranský panovník Ota I. (936–973) přetvořil ve státní celek, ovšem zpočátku šlo o volnou federaci Německa a části Itálie, které ovládal. Postupně se ale rozšiřovala a nakonec k ní patřila přibližně dnešní území Německa, severní Itálie, části Francie, Rakouska, Švýcarska, části Polska, států Beneluxu a Čech a Moravy. Její název se několikrát změnil: původně se jmenovala Římská říše, od roku 1157 se jí říkalo Svatá říše římská a v roce 1486 se přejmenovala na Svatou říši římskou národa (později jazyka) německého; **v zájmu srozumitelnosti o ní v knize mluvím výhradně jako o Svaté říši římské.** Neměla hlavní město, pouze se v ní vytvořila významná centra, nicméně v dějinách Evropy i naší země hrála dlouho důležitou roli. Prakticky existovat přestala tato říše koncem 18. století a oficiálně zanikla v roce 1806.

Jelikož Václav II. to pochopitelně odmítl, vtrhl Albrecht roku 1304 se svým vojskem do Čech, drancoval pět týdnů zemi, o život připravil více než čtyři tisíce nevinných lidí a nakonec se jeho vojáci usadili kolem sedleckého kláštera a okolo Malína (dnes součásti Kutné Hory). Zlákal je totiž kutnohorský potok protékající těmito místy, v němž viděli zdroj vody pro lidi i koně, což byla důležitá podmínka pro dlouhé obléhání. Havíři však do potoka naházeli tzv. kutnohorskou hlínku, což byl pravděpodobně arsenik; když Albrechtovi vojáci začali i se zvířaty hromadně umírat, zbytek armády se vrátil co nejrychleji domů.

Jan Žižka (1360–1424) nazýval Kutnou Horu „Antikristovým měšcem“, neboť od ní získával Zikmund Lucemburský (1419–1437) peníze na boj proti husitům. Kutnohorští měšťané ryšavého krále podporovali a roku 1421 nechali naházet do šachet živé i mrtvé kališníky (tj. stoupence přijímání pod obojí). Když však patricijové z města ze strachu před husity uprchli, stalo se jednou z hlavních opor kališníků a v roce 1444 byl ve Vlašském dvoře zvolen Jiří z Poděbrad hejmanem čtyř východočeských krajů, což byl de facto jeho první významný krok ke zvolení českým králem (1458–1471). Po volbě prohlásil, že Kutná Hora je jeho „*tobolkou a váčkem*“.

Co prozradil terén

V Kutné Hoře se dolovalo již od roku 985 a ve 12. století rozpoznali jedno zdejší ložisko cisterciáckí mniši*, kteří si v nedalekém Sedlci založili v roce 1142 klášter a dokázali „čist“ z terénu.

* **Klášteřu patřil kostel** zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie a sv. Janu Křtitelovi, vybudovaný v letech 1282–1320, jenž zůstal – jak nařizovala pravidla řádu – bez věže a měl tvar kříže. Při velkém moru roku 1318 zde bylo pochováno 30 000 lidí, což zřejmě vedlo k založení dodnes slavné **kostnice**. Roku 1421 byl klášter vypálen (obnovení se dočkal teprve roku 1692). Pokud byste měli obavy, že v kostnici na vás čekají nebezpečné bakterie, pak vám odborníci vzkazují: není čeho se obávat. *Yersinia pestis*, bakterie, která mor způsobuje, netvoří spóry, které by mohly stovky let přežít v ostatcích (na rozdíl třeba od *Bacillus anthracis*, který vyvolává antrax a spóry tvoří). *Yersinia pestis* potřebuje zaprvé trvalý tzv. rezervoár, tedy zvířata, která se nakazí a z nichž většina infekci přežívá, a za druhé přenašeče, tzv. vektor, který tuto bakterii přenese z nemocného tvora na člověka; tímto vektorem jsou v tomto případě blechy.

Cisterciáci například věděli, jaké rostliny a stromy rostou nad ložisky, že nad ložisky chybí ranní ojinění, a v místní říčce Vrchlici zjišťovali naleziště podle toho, odkud voda vyvěrala. Kromě toho v oblasti Českomoravské vrchoviny pátrali po ložiscích rud i prospektoři, díky nimž byly koncem 13. století odkryty žíly, které přilákaly asi 100 000 lidí z poloviny Evropy. V té době zdejší revír poskytoval asi **jednu třetinu evropské produkce stříbra**.

Zájemci, přicházející především z německy mluvících zemí, sem přinášeli pokročilejší výrobní technologii. Pravda, při hledání stříbra ukrytého pod zemí spolupracovali již ve středověku i **proutkaři***, **ale lidé jim prý příliš nedůvěřovali**.